

УДК 343.98

Руслан Леонтійович Степанюк, доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

Сергій Павлович Лапта, кандидат юридичних наук, доцент (Харківський національний університет внутрішніх справ)

ЩОДО ПРИРОДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАУКИ

У статті окреслені деякі проблеми теорії сучасної криміналістики в Україні. Підтримано оцінку ситуації в криміналістичній науці як кризову, що значно ускладнює виконання нею своєї основної функції, зокрема, обслуговування судочинства шляхом розроблення сучасних засобів, прийомів і методів, необхідних для застосування під час доказування на досудовому розслідуванні і в судовому провадженні. Здійснено історичний аналіз розвитку уявлень про природу криміналістичної науки, починаючи із її запровадження у Російській імперії і до сьогодення. Основною причиною занепаду криміналістичної техніки, як розділу криміналістики називається радянський і пострадянський погляд на криміналістику, як на суто юридичну науку. Запропоновано додатково вивчити можливість обґрунтування подвійної (юридичної та природничо-технічної) природи криміналістичної науки, у тому числі з урахуванням досвіду США та країн Європи.

Ключові слова: криміналістика, історія криміналістики, природно-технічна і юридична природа криміналістики, кримінальне судочинство.

Постановка проблеми. Розвиток криміналістики як прикладної науки найбільше залежить від тих завдань, які постають перед нею у зв'язку з діяльністю органів правопорядку. В останні часи у розвинутих країнах спостерігається тенденція взаємопроникнення підходів як у галузі кримінального процесу, так і криміналістики щодо запровадження найбільш сучасних форм і методів протидії злочинності із реальним забезпеченням прав людини у правозастосовній діяльності.

Для України це питання є одним із найбільш важливих, оскільки здійснювані масштабні реформи у галузі кримінального судочинства, на жаль, поки що не призводять до значних позитивних результатів. На нашу думку, це пов'язано із недостатнім розумінням форм, стадій і обсягів запровадження передових світових стандартів у вітчизняну практику

протидії злочинності. У результаті в чинному КПК України механічно змішано правила здійснення судочинства з різних типів процесу. В області діяльності органів правопорядку можна зустріти безуспішні намагання ввести окремі позитивні підходи з практики західних країн без зміни інших елементів системи, що закономірно призводить до значних труднощів.

Кризова ситуація сьогодні склалась і у криміналістичній науці в Україні. Не дивлячись на понад двадцять сім років, що минули з часу набуття незалежності, радянська теорія досі вважається домінуючою в криміналістиці. Остання все більше відстає від потреб практики, виявляється неспроможною виконувати свою основну функцію – обслуговування судочинства шляхом розроблення сучасних криміналістичних засобів, прийомів і методів, необхідних для застосування під час досудового розслідування і судового провадження. Тому видається необхідним здійснення критичного аналізу радянських наукових засад у даній сфері. Причому одним із найперших є напрям визначення дійсної природи даної науки, а, отже, першочергових завдань і можливостей удосконалення як наукових пошуків, так і практичної діяльності. У свою чергу з'ясуванню питання щодо природи криміналістики сприятиме дослідження процесу розвитку наукових уявлень про неї, що дозволить зрозуміти реальні аргументи, які призвели до її сьогоднішнього розуміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо розвитку уявлень про природу науки криміналістики в сучасній Україні досліджувалось лише фрагментарно, зокрема у працях М.В. Даньшина, В.А. Журавля, В.В.Юсупова, В.Ю. Шепітька та деяких інших авторів. Проте у цій проблематиці залишається чимало дискусійних аспектів, що вимагає подальших наукових пошуків. Зокрема, видається необхідним здійснення критичного аналізу існуючих наукових засад у сфері криміналістики. Причому одним із найперших є напрям визначення її природи та змісту, першочергових завдань і можливостей удосконалення як наукових досліджень, так і практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, до жовтневого заколоту 1917 року в Російській імперії криміналістика як окрема галузь знань тільки розпочала своє формування. Під час підготовки юристів використовувались переклади наукових праць зарубіжних авторів Г. Гроса, Р.-А. Рейса, А. Вейнгардта та інших, а також перенятий у європейських університетах досвід викладачів. Формування нової для того часу галузі знань характеризувалась невизначеністю щодо майбутнього шляху і залежало від впливу відповідних західноєвропейських підходів.

Практично відразу після видання в Російській імперії перекладу «Керівництва для судових слідчих, чинів поліції та жандармів» Г. Гроса, у наукових публікаціях відображався підхід, заснований на визнанні позиції зазначеного автора щодо самостійної науки криміналістики. Зокрема, в юридичній літературі пропонувалось впроваджувати таку точку зору, відзначаючи, що до предмету криміналістики слід відносити як правила користування речовими доказами, так і вивчення злочинців і злочинної діяльності взагалі [1, с. 51; 2, с. 115-117].

Проте вести мову про визнання криміналістики як самостійної науки на той час не можна. Наприклад, у 1915 році С. М. Трегубов в роботі «Основы уголовной техники. Научно-технические приемы расследования преступлений» відзначив, що в російській мові тоді ще не було загально визнаного терміну для викладеного предмету. Він вважав таким термін «кримінальна техніка» [3, с. 9], хоча Р.-А. Рейс застосовував поняття «технічна поліція» або «технічні методи слідчого провадження»[4, с.1].

Як бачимо, дореволюційні російські криміналісти не встигли сформулювати єдиного підходу до розуміння природи і завдань нової науки. Вони не визначились, який шлях обрати – суто природничо-технічний (застосування техніки в поліцейській діяльності) або комплексний (застосування техніки разом із правовими питаннями слідчої роботи).

Якщо прослідкувати розвиток поглядів на природу криміналістики радянських авторів, можна побачити шлях її розуміння від науки

неправового характеру (І.М. Якімов, Б.М. Шавер, А.І. Вінберг та ін.) до суто правової (С.П. Мітричев, Р.С. Белкін, О. М. Васильєв, В. Г. Танасевич, С. О. Голунський, В. М. Терзієв та ін.). Причому основним фактором, що зіграв на користь останнього, все ж таки уявляється намагання протиставляти радянську та «буржуазну» криміналістику.

До середини 30-х років минулого століття в СРСР розвиток криміналістичної науки здійснювався в цілому вірним шляхом впровадження перекладів практичних керівництв зарубіжних авторів. Це робилось для того, щоби задовольнити елементарні потреби практики в найбільш необхідних криміналістичних знаннях [5, с. 19]. Тобто продовжувалась позитивна практика використання передового закордонного досвіду у криміналістичній діяльності. Зокрема, було надруковано роботи Е. Анушата, А. Гельвіга, Г. Шнейкєрта, Р. Гейндля, С. Оттоленгі, В. Гая, А. Осборна, Е. Локара тощо. Відповідно праці тогочасних радянських учених І.М. Якімова, Г.Ю. Маннса, М.П. Макаренка та ін. не суперечили західноєвропейським уявленням про природу і предмет криміналістики, виконували важливу функцію адаптації та подальшого удосконалення передусім досягнень у галузі криміналістичної техніки. В їхніх роботах відображався розвиток ідеї про криміналістику як прикладу науки, роль якої полягає у застосуванні методів природничих і технічних наук до вирішення завдань розслідування злочинів. При цьому саму криміналістику нерідко називали «кримінальною технікою» або «кримінально-процесуальною технікою» [6, с. 73; 7, с. 6-7].

У 1925 році в першій фундаментальній радянській праці з криміналістики І.М. Якімов підтримав назву «криміналістика» щодо вказаної галузі знань і виклав передові для того часу зарубіжні досягнення цієї науки, спираючись на наукові праці А. Гельвіга, А. Нічефоро, Г. Гроса, А. Вейнгарта та інших авторів. Він підкреслював, що криміналістика є однією з наук, яка розробляє окремі галузі кримінального права. Вона несе вузькопрактичний, прикладний характер і має своєю метою надавати наукову допомогу практиці, для чого користується методами інших наук, головним

чином природничих, медичних і технічних, і пристосовує їх до потреб кримінальної практики [8, с. 5]. Як згадує О.А. Леві, згодом І.М. Якімова звинувачували в тому, що він занадто часто посилається на буржуазних криміналістів. Проте він не тільки ігнорував ці докори, вважаючи, що у працях цих авторів є багато корисного, а і пропонував учням приходити до нього додому та брати книги вказаних авторів. Він казав, що їх більше нема де знайти, всі злякались та їх знищили. А він не боявся і мав цілий сундук цієї літератури [9, с. XX].

Якщо врахувати відсталість радянської держави у галузі техніки взагалі, і техніки криміналістичної зокрема, а також наслідки громадянської війни та послідувочої розрухи в країні, слід визнати, що криміналісти, які переважно одержали базову підготовку і набули практичний досвід ще за царських часів, обрали цілком правильний шлях згідно до загальновизнаних у провідних країнах Європи підходів. Проте тривав він не довго, приблизно до кінця 30-х років минулого століття. У період масових політичних репресій в СРСР враховувати іноземний досвід стало смертельно небезпечно.

Одним із перших узявся політизувати криміналістику Б.М. Шавер, у відомій праці якого провідні науковці того періоду І.М. Якімов, Г.Ю. Маннс, В.І. Громов та інші були піддані жорсткій критиці як такі, що «не змогли або умисно не побажали зрозуміти реакційність буржуазної криміналістики, виявити реакційну лінію цієї криміналістики та протиставити їй свою лінію в радянській криміналістиці» [10, с. 57]. Загалом у першій половині минулого сторіччя комуністичним режимом було репресовано значну кількість науковців, що дає підстави дослідникам для ствердження про те, що в ті часи в Росії розвиток правової думки було перервано, а суспільство втратило цілий пласт значущих для нього людей [11, с. 73].

Зрозуміло, що за таких обставин вже було неможливо впроваджувати передові зарубіжні досягнення у практику протидії злочинності й у теорію криміналістики. Сформувалось політичне замовлення на побудову нової, «унікальної» радянської криміналістики. Відповідно у підручнику 1935 року

остання вже була принципово протиставлена науці «буржуазній». Вона була визначена як наука про розслідування злочинів, завдання якої полягають в тому, щоби, з одного боку, озброїти працівників слідства всіма необхідними технічними засобами, а з іншого, виробити такі методи розслідування, які б забезпечили максимальну швидкість і влучність розслідування і водночас таку його організацію, яка мала б найбільший масово-політичний ефект у сенсі впливу на широкі маси трудящих, що втягнуті в активну боротьбу зі злочинністю [12, с. 6]. Таким чином було розпочато обґрунтування криміналістики не як допоміжної науки, що пристосовує досягнення інших наук до вирішення завдань кримінального судочинства, а як «науки про розслідування».

Так, Б.М. Шавер, вказував на те, що історично криміналістика як наука з'являється тільки там, де вона нерозривно пов'язана зі слідством, де вона слідство розглядає як єдиний процес, де активізується роль слідчого [10, с. 56]. У подальшому науковцями всіляко розвивалась ідея щодо слідчого як головного споживача криміналістичних рекомендацій.

У підручниках більш пізнього періоду зазначалось, що на початковому етапі свого розвитку радянська криміналістика відчувала значний вплив буржуазної науки. Цей вплив тоді оцінювали як негативний. Тогочасні науковці критикували західноєвропейських і американських дослідників, які у більшості вважали криміналістику неправовою наукою і нібито прагнули відірвати її від правових норм, щоби полегшити і виправдати застосування криміналістичних засобів і методів у незаконній практиці підслуховування телефонних перемовин, перлюстрації кореспонденції тощо [13, с. 18-19]. Тобто обґрунтування виключно правової природи науки видавалось за великий прорив теорії радянської криміналістики порівняно із розвиненими західними країнами.

Як відзначає Р.С. Белкін, радянські вчені почали відходити від впливу західних криміналістів, коли до розуміння предмета криміналістики разом із прийомами застосування даних природничих і технічних наук з метою

боротьби зі злочинністю додали прийоми власне розслідування – його організацію, планування та проведення [5, с. 25].

З таким ствердженням навряд чи можна погодитись повністю. Адже зарубіжні криміналісти не виключали організаційно-тактичні питання діяльності органів розслідування з предмета криміналістики. Це визнавав ще Б.М. Шавер, відзначивши, що прийнято розділяти два напрями в криміналістиці: одне німецьке, представники якого, Ганс Грос та його послідовники, розглядають криміналістику як єдине ціле, що охоплює технічні й тактичні прийоми розслідування, та інший напрям – романський (криміналісти Франції, Італії та Швейцарії), представники якого – Бертільон, Рейсс, Локар, Оттоленгі, Нічефоро та ін. займаються питаннями так званої кримінальної техніки. Але цей поділ є надзвичайно умовним, оскільки, наприклад, Р.-А. Рейсс постійно пов'язує питання техніки з питаннями тактики [10, с. 62].

Сьогодні вже широко відомо, що представники німецького шляху розвитку криміналістики завжди включали до її змісту правові питання. У свою чергу дещо пізніше сформувався англо-американський напрям з виокремленням природничо-технічної Criminalistics як частини судової науки (Forensic Sciences) та правової Criminal Investigations, тобто науки про кримінальне розслідування.

Отже, можна говорити про те, що радянські науковці не вигадали чогось принципово нового, а обрали з двох можливих шляхів розвитку концепцію німецьких криміналістів щодо єдиного розуміння поліцейської техніки і криміналістичної тактики як єдиної галузі знань. Прямо визнати це тоді було не можна, тому й вигадувались аргументи про принципово іншу радянську криміналістику. У свою чергу гіпертрофована роль методики розслідування окремих видів і груп злочинів у першу чергу пов'язана зі специфікою кримінального процесу СРСР і відповідним значенням цієї стадії у кримінальному судочинстві.

Видається доцільним особливо підкреслити шкідливість для подальшого розвитку науки обраний у ті часи шлях поступової самоізоляції радянської криміналістики та початок системної роботи, спрямованої на протиставлення її з криміналістикою інших цивілізованих країн. Зрозуміло, що це було зроблено з урахуванням державної політики. Вочевидь не можна звинувачувати вчених, які в умовах масових політичних репресій 1930-х років і подальшого утопічного намагання побудувати в СРСР комунізм змушені були діяти саме таким чином. Проте думається, що саме ця помилка значною мірою сприяла виникненню кризи у сучасній криміналістиці пострадянських країн.

О.М. Ларін у 1996 році справедливо вказував, що «холодна війна» негативно сказала на розвитку радянської криміналістики. Тоді інформації про досягнення зарубіжної криміналістики була зведена до мінімуму та обставлена грифами таємності. Вивчення західноєвропейських і американських творів у цій області за загальним правилом дозволялось лише для «викриття реакційної сутності буржуазної криміналістики». Це заважало освоєнню зарубіжного досвіду і відповідно розвитку російської криміналістики [14, с. 14].

Радянському кримінальному процесу, як яскравому прикладу його інквізиційної моделі, була притаманна надважлива роль попереднього (досудового) розслідування, на відміну від змагального процесу. Відповідно виникли передумови сформульованих у подальшому уявлень про криміналістику як науку виключно про розслідування, галузь знань про засоби, прийоми і методи слідства. За основу не випадково було взято праці Г. Гроса, адже він свого часу особливо відзначав, що, на відміну від показань свідків, речові докази повинні бути зібрані та згруповані до слухання справи в суді, і цілком правильним є ствердження криміналістики, що віднині центр тягара процесу повинен бути перенесений із судового розгляду на період попереднього розслідування [15, с. XI-XII].

У СРСР на стадію попереднього розслідування поступово було перенесено не тільки збирання речових доказів, а і весь процес доказування, а суду при цьому відводилась формальна роль, що фактично полягала в затвердженні (іноді у не затвердженні) шляхом винесення вироку обвинувальних висновків слідчого. Тому не дивовижно, що на цьому ґрунті криміналістика, як наука, що призначена для обслуговування кримінального судочинства, почала йти шляхом розроблення рекомендацій у першу чергу для попереднього розслідування і фактично перетворилась у науку про засоби і методи розслідування. При цьому природничо-технічна складова криміналістики, формально залишаючись частиною єдиної науки, поступово вироджувалась.

Виконавши функцію виокремлення з кримінального процесу к середині 1950-х років, домінуюча концепція криміналістики як природничо-технічної науки перестала задовольняти радянських криміналістів. При цьому було здійснено цілком, на нашу думку, логічні спроби обґрунтувати її подвійну (юридичну та природничо-технічну) природу.

Широко відомо, що М.С. Строгович відстоював точку зору про те, що криміналістика має дві частини: у більшій мірі юридичну (кримінально-процесуальну), а також науково-технічну (в аспекті розроблення прийомів технічних та природничих наук) [16, с. 55-56].

П. І. Тарасов-Родіонов у запалі рішучої критики «згубного впливу буржуазної криміналістики», «відрижкою» якого вважав розуміння її як прикладної технічної науки, теж висловлював цілком слушну думку, що в криміналістиці існує два напрями: а) головний – розкриття та розслідування злочину (правовий); б) підсобний – методи дослідження окремих видів речових доказів (на основі перероблених та пристосованих для цих цілей даних природничих і технічних наук). Другий напрям носить технічний, а не правовий характер, оскільки пов'язаний не з безпосередньою діяльністю слідчого, що носить правовий характер, а з діяльністю експерта-спеціаліста з питань, що потребують спеціальних знань [17, с. 153-154].

Думається, що наведена точка зору була необґрунтовано відкинута радянськими вченими, що заклало підвалини для подальшого поступового занепаду природничо-технічного напрямку в криміналістиці. Але аргументи супротивників навряд чи можна визнати цілком переконливими.

Так, наприклад, А.І. Вінберг на заперечення вищевказаної концепції зазначив, що криміналістична техніка поза криміналістичною тактикою безпредметна, адже усі досягнення криміналістичної техніки реалізуються у правовій діяльності суду і слідства через криміналістичну тактику [18, с. 88]. Проте, на нашу думку, це лише підкреслює зв'язок двох напрямів у науці, а не заперечує природничо-технічну природу криміналістичної техніки. Виявлення та дослідження матеріальних об'єктів у зв'язку з правозастосовною діяльністю у кримінальному провадженні не робить природу самої техніки юридичною.

Науковці того періоду також указували, що визнання подвійної природи криміналістики нібито полягає у розподілі криміналістики на дві різні науки, саму криміналістику (юридичну) та якусь іншу, науково-технічну дисципліну [19, с. 269]. Не можна виключати, що це робилось, не без умислу підвести прихильників вищевикладеної позиції під підозру у «низькопоклонстві перед заходом». Можливо саме тому аргументи останніх і не знайшли широкої підтримки, адже, як відомо, М.С. Строгович з 1949 року до смерті Й. Сталіна був офіційно оголошений «космополітом» у радянській правовій науці та піддавався систематичному шельмуванню [20].

Проте ні М.С. Строгович, ні П.І. Тарасов-Родіонов не виокремлювали дві різні науки. Вони неоднозначно висловлювались про правовий характер криміналістики. Підкреслювалось, що природничо-технічний напрям надзвичайно тісно пов'язаний із юридичним і носить допоміжний характер. Тобто мала місце спроба знайти вирішення складної проблеми відображення гетерогенної природи криміналістичної науки. Але радянські уявлення про помилковість ідеї щодо подвійної природи криміналістики глибоко укорінились у літературі.

Так, наприклад, у сучасному підручнику теж зазначено, що помилковість поглядів на криміналістику як науку подвійної природи полягає у механічному розподілі єдиної науки на правові та неправові її розділи [21, с. 12]. Розглядаючи процес становлення наукових знань про природу і предмет криміналістики, М.В. Даньшин зауважує, що механічний розподіл єдиної науки на два різнопланові табори – правовий та неправовий, – скоує подальший розвиток криміналістики і штучно звужує сферу її практичних рекомендацій [22, с. 82]. Але, з цим погодитись не можна, адже, навпаки, заперечення природничо-технічної природи криміналістичної техніки значно уповільнює її розвиток, не дає можливості проводити повноцінні наукові дослідження у цій сфері.

Таким чином домінування в радянській науці уявлення про суто юридичну природу криміналістики призвело до занедбання розділу криміналістичної техніки, а обслуговування потреб тогочасного інквізиційного судочинства до концентрації уваги на створенні криміналістичних рекомендацій лише для стадії досудового розслідування, відповідно, ігнорування напрямів «судової криміналістики», «криміналістики захисту» тощо.

Вже після розпаду СРСР видатний учений-криміналіст Р.С. Белкін закликав переглянути розуміння криміналістики як виключно юридичної науки і спробував обґрунтувати її синтетичний характер. На його думку, нові уявлення про неї як синтетичну науку не означають повернення до концепції її подвійної природи, підкреслюючи, що подвійну, а точніше множинну природу мають усі розділи криміналістики, весь її зміст, а не якась її частина [23, с. 42-43].

Ця точка зору викликала жваве обговорення і неоднозначні оцінки. Так, наприклад, В.Ю. Шепітько підкреслює слушність уточнення криміналістики як науки інтегральної або синтетичної природи, вказуючи, що вона є особливою наукою, виникнення якої зумовлено впровадженням досягнень природничо-технічних наук у практику боротьби зі злочинністю

[24, с. 43-44]. Водночас В.А. Журавель підтримує розуміння криміналістики як юридичної науки і зазначає, що таке її розуміння ніскільки не перешкоджає подальшим процесам інтеграції досягнень інших наук і пристосування їх до вирішення власних завдань [25, с. 54].

І.О. Возгрін відзначає, що природа науки визначається не стільки видами наукового знання, якими вона оперує, скільки своєю приналежністю до певних суспільних відносин. Отже, правильніше говорити не про комплексний або синтетичний зміст криміналістики, а про її віднесення до особливої групи спеціальних або прикладних юридичних наук, покликаних досліджувати технологію юриспруденції й у зв'язку з цим дотичних до природно-технічних знань [26, с. 53]. Сучасні криміналісти РФ усе частіше стверджують, що пострадянська криміналістика знаходиться в кризі. При цьому підкреслено, що фундаментальною причиною цієї кризи є синтетична природа даної науки, відсутність внутрішньої системної та цілісної картини наукових знань, що складають криміналістику [27, с. 772].

Висновки. Сьогодні у розвитку зарубіжної криміналістики простежуються тенденції взаємного впливу підходів до формування цієї науки з країн різних правових сімей, але в тих питаннях, які найбільше відповідають реаліям і потребам кримінального процесу відповідної держави.

В Україні, як і в інших розвинених країнах, посилюється розвиток саме змагальної моделі судочинства, отже, виникає потреба перегляду усталених уявлень про природу, предмет і систему криміналістики та її співвідношення з іншими науками.

На наш погляд, слід критично оцінювати напрацювання радянських авторів щодо виключно правової природи криміналістичної науки, оскільки такий підхід фактично перетворив її в науку про кримінальне розслідування і призвів до занепаду її природничо-технічної частини (криміналістичної техніки). Тому необхідно визнати подвійну природу вказаної науки і розширити реальні можливості проводити наукові дослідження у галузі криміналістики не тільки юристами, а і фахівцями з інших галузей знань.

Доцільно провести ґрунтовні наукові розвідки з метою уточнення системи криміналістики з урахуванням досвіду провідних країн Європи та США, що є перспективним напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Левенстим А. А. Доктор Ганс Гросс и его проект улучшения следственной части // Журнал юридического общества при Санкт-Петербургском университете. 1896. Кн. 3. С. 47-66.

2. А. Л. Что такое криминалистика? // Журнал министерства юстиции. 1900. № 9 (ноябрь). С. 114-125.

3. Трегубов С. Н. Основы уголовной техники. Научно-технические приёмы расследования преступлений. Петроград: Изд. Юридического книжного склада «Право», 1915. 334 с.

4. Рейсс Р. А. Научная техника расследования преступлений. Сост. под ред. С. Н. Трегубова, ст. юрисконсульта М-ва юст. и проф. уголов. права Александр. воен.-юрим. акад. и Уч-ща правоведения. Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1912. 2, II, II, 178 с., 6 л. табл.

5. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики. М.: НОРМА, 1999. 496 с.

6. Тагер А. С. О предмете и пределах науки об уголовном суде // Право и жизнь. 1924. Кн. 1. С. 50-74

7. Натансон В. М. Основы техники расследования преступлений в конспективном изложении. Харьков: Б. и., 1925 (тип. ВУСПС им. П. Иванова). 22 с.

8. Якимов И. Н. Криминалистика. Руководство по уголовной технике и тактике. Новое изд., перепеч. с изд. 1925 г. М.: ЛексЭст, 2003. 496 с.

9. Леви А.А. Вступительная статья // В кн.: Якимов И.Н. Криминалистика. Руководство по уголовной технике и тактике. Новое изд., перепеч. с изд. 1925 г. М.: ЛексЭст, 2003. 496 с. – С. XIX-XXIV.

10. Шавер Б.М. Предмет и метод советской криминалистики. Социалистическая законность. 1938. № 6. С. 56-82.
11. Иванова Н. М. Судьбы российских правоведов в годы социальных потрясений: аксиологический аспект // Криминалистика. 2018. № 1 (22). С. 71-73.
12. Криминалистика. Кн. 1 Техника и тактика расследования преступлений. Учебник для слушателей правовых вузов. Под ред. А.Я. Вышинского. М.:Гос. изд-во «Советское законодательство», 1935. 285 с.
13. Советская криминалистика: учебник / Под ред. Р. С. Белкина. М.: Юрид. лит., 1979. 464 с
14. Ларин А. М. Криминалистика и паракриминалистика. Научно-практическое и учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 192 с.
15. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд. перепечат. с изд. 1908 г. М.: ЛекстЭст, 2002. 1088 с.
16. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1958. 703 с.
17. Тарасов-Родионов П. И. Советская криминалистика // Вестник университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА). 2016. № 8. С. 150-157.
18. Винберг А. И. О сущности криминалистической техники и криминалистической экспертизы // Советское государство и право. 1955. № 8. С. 82-88.
19. Белкин Р. С., Краснобаев Ю. И. О предмете советской криминалистики // Белкин Р. С. Избранные труды. М.: Норма, 2009. С. 268-275.
20. Строгович Михаил. Электронная еврейская энциклопедия. Веб-сайт World ORT. URL: <http://eleven.co.il/jews-of-russia-and-ussr/jewish-contribution-to-culture-science-economy/13956/> (дата звернения: 10.06.2018)

21. Криміналістика: підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін]: за ред. В. Ю. Шепітько. 5-те вид. переробл. та допов. К. : Ін Юре, 2016. 640 с
22. Даньшин М. В. Криміналістика ХХІ століття: місце у системі наукового знання : монографія. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 480 с.
23. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня Злободневные вопросы российской криминалистики. М. : НОРМА, 2001. 240 с.
24. Шепітько В. Ю. Криминалистика ХХІ века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях // Современное состояние и развитие криминалистики. Сб. науч. трудов. Под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Х.: Апостиль, 2012. С. 41-54.
25. Журавель В. А. Вибрані твори. Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2016. 704 с.
26. Возгрин И. А. Введение в криминалистику: история, основы теории, библиография. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 475 с.
27. Холопов А. В. Синтетичность криминалистики как причина кризиса // Современное развитие криминалистики и судебной экспертизы как реализация идей Р. С. Белкина: Материалы международной научно-практической конференции к 95-летию со дня рождения ученого, педагога, публициста (г. Москва, 22-23 ноября 2017 г.) Москва: РГ-Пресс, 2018. С. 770-775.

АННОТАЦИЯ

Степанюк Р.Л., Лапта С.П. О природе криминалистической науки

В статье обозначены некоторые проблемы теории современной криминалистики в Украине. Поддержана точка зрения, что современная

ситуация в криминалистической науке может быть оценена как кризисная. Это значительно усложняет выполнение данной наукой своей основной функции, в частности, обслуживание судопроизводства путем разработки современных средств, приемов и методов, необходимых для доказывания на досудебном расследовании и в судебном производстве. Проведен исторический анализ развития представлений о природе криминалистической науки, начиная с ее возникновения в Российской империи и до наших дней. Основной причиной упадка криминалистической техники, как раздела криминалистики называется советский и постсоветский взгляд на криминалистику как на сугубо юридическую науку. Высказано предложение о необходимости дополнительного изучения возможности обоснования двойной (юридической и естественно-технической) природы криминалистической науки, в том числе с учетом опыта США и стран Европы. Высказано предложение о необходимости дополнительного изучения возможности обоснования двойной (юридической и естественно-технической) природы криминалистической науки, в том числе с учетом опыта США и стран Европы.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, криминалистика, история криминалистики, естественно-техническая и юридическая природа криминалистики.

ABSTRACT

Stepaniuk R. L., Lapta S.P. About the nature of Criminalistic science

In the article authors outlined a number of nowadays problems of Criminalistics in Ukraine. They called the situation in Criminalistic science critical and Criminalistics itself unable to fulfill its main function – to serve the legal process by developing modern means, techniques and methods necessary for use

during pre-trial investigation and trial itself. The main reason for such a state may be a misconception about the nature of Criminalistics.

The authors thoroughly examined the period of the introduction of forensic science in the Russian empire and found out that by that time the pre-revolutionary Russian criminalists did not have time to formulate a unified approach to understanding the nature and tasks of a new science. After the October revolution in 1917 a range of views on the nature of Criminalistics arose - from the understanding of Criminalistics as a non-legal science to purely legal. The main factor that has played in favor of the latter is the attempt to oppose the Soviet and "bourgeois" Criminalistics. Afterwards a political order was created for the construction of a new, "unique" Soviet Criminalistics. There was started the justification of Criminalistics as not an auxiliary science that adapts the achievements of other sciences to solving the problems of criminal justice, but as a "science of investigation". The substantiation of the exclusively legal nature of science appeared to be a major breakthrough in the theory of Soviet Criminalistics compared with the developed Western countries.

It is emphasized that the idea of it as the exclusively legal science left in the heritage from the time of totalitarianism has led to a lagging natural and technical direction and accordingly negatively influences the further development of Criminalistic research. It is offered to explore additionally the possibility of substantiating the dual (legal and natural-technical) nature of Criminalistics, including taking into account the experience of the United States and European countries.

Key words: Criminal Justice, Criminalistics, History of Criminalistics, natural-technical and legal nature of Criminalistics.